

JUDAISZTIKA

I. RÉSZLETES VIZSGAKÖVETELMÉNYEK

Bevezetés:

Az érettségi tételek összefoglalják a judaisztika tárgy lényegi elemeit. A zsidó vallás egyfelől egy, a mindennapokban megélt előírásrendszer, másfelől a spiritualitás forrása. Hitünk három alapon nyugszik: a tér, az idő és az ember szentségén.

Tér, mint a Szentföld, illetve a jeruzsálemi Szentély helye.

Idő, mint az Isten által kijelölt Sábát, illetve az emberek által meghatározott ünnepek ideje, s az ezekből fakadó szellem fontossága.

Ember, mint Isten képmása, mely képesség az Istenhez való közeledése a parancsolatok (micvák) által. Ez történhet közösségi szinten is, a micvák szellemében irányító vezetők segítségével.

E gondolatok alapján az érettségi témakörök a következők:

Tér:

- *Izrael földje - Erec Jisráel*
- *Honfoglalás*
- *Szentély - Zsinagóga, Bét Hámikdás - Bét Kneszet*

Idő:

- *Szombat - Sábát*
- *A három zarándokünnep*
- *A Félelmetes napok*
- *Örömmünnepek*
- *A zsidó naptár*
- *Böjt és gyász*

Ember, mint egyén:

- *A zsidó étkezési szokások - Kásrut*
- *Zsidó szimbólumok és kegytárgyak*
- *A zsidó élet körforgása*
- *A zsidó esküvő*
- *A 613 parancsolat - A 613 micva*
- *A Szent Íratok*
- *A zsidó törvények - A háláhá*
- *Zsidó filozófia*
- *Az ima*

Ember és közösség:

- *A zsidó nép gyökerei*
- *A zsidó nép vezetői*
- *Nők a Bibliában*
- *Egy híres magyarországi rabbi*
- *A zsidó közösség és a zsidó otthon*
- *A zsidó nép őstörténete*

1. A zsidó naptár

- Csillagászati háttér: *nap, hét és hónap meghatározása holdciklus, nappciklus magyarázata*
- Újhold: *tanúskodás, kihirdetés, Hillél reformja, újholdi liturgia és szokások*
- Naptárismeret: *hónapok felsorolása, és ünnepeik megnevezése*
- Különleges évek: *Szombat év, Az 50. év, szökőév - Smitá és Jovél évek*

Fogalmak: újhold, a hónap megszentelése, dicsőítő zsolttárok, újhold megszentelése, szökőév (ros hodes, kidus háhodes, Hálél, kidus leváná, sáná meuberet)

2. A három zarándokünnep

- Peszáh: az ünnep forrása, a kovásztalanítás folyamata, a pászka (máca) készítése, a szédereste lefolytatása, az egyiptomi kivonulás történetét tartalmazó könyv, a Hágádá ismerete, az ünnep különböző nevei és liturgiája, a félünnep

- Sávutot: omerszámlálás, Lag baOmer, az ünnep forrása, a Tóraadás története, a Tízparancsolat jelentősége, a parancsolatok (micvák) felosztása, a betérés fogalma, az ünnep szokásai, az ünnep különböző nevei

- Szukot: az ünnep forrása, a sátor jellemzői, a négy fajta növény, a félünnep, az ünnep nevei, Smini Áceret és Szimhát Torá

Fogalmak: pészahi előkészületek, négy pohár bor, négy fiú, ómerszámlálás, 613 parancsolat, sátor, körmenet, Tóra örömmünnepe, kohanita áldás, halottakra való emlékezés, az omerszámlálás 33. napja

(szfirát háomer, tárjag micvot, hákáfot, birkát kohanim, mázkir, lag baomer)

3. Örömmünnepek

- Hanuka: történelmi háttér, a gyertyagyújtás szertartása, az ünnep liturgiája, az ünnep folklórja

- Purim: történelmi háttér, Eszter böjtje, a Megila olvasás szabályai, a négy purimi parancsolat (micva), az ünnep liturgiája és folklórja

Fogalmak: Makkabeus felkelés, hanukai csoda, gyertyagyújtással kapcsolatos előírások, Eszter története, ajándékozás, ünnepi lakoma

(pirszuméj niszá, nérot micvá, Megilát Eszter, misloách mánót, mátánót leevjonim, szeudát purim)

4. Nagyünnepek

- Zsidó Újév, (Ros háSáná): forrása, jelentősége, a sófárfújás szabályai, szertartás és liturgia, szimbolikus ételek

- a megtérés tíz napja: szlihot, kivré cádikim, betoldások az imában, Gedáljá böjtje, Sábát Tsvá

- Engesztelés Napja (Jom Kipur): az ünnep szabályai, szertartása és liturgiája, egyéb szokásai

Fogalmak: mézes alma, bűneinktől való megválás, fogadalmak feloldása, ünnepi viselet, Jónás könyve, kohanita áldás

(táslich kápárot, hátarát nedárim, kitli, Kol Nidré, Neilá, Joná, Birkát Kohanim)

5. Szombat (Sábát)

- forrás: Sábát a Tórában

- szabályok: a Sábát törvényei, a Sábát ünnepi rendje,

- liturgia: szertartások, áldások, használati eszközök

- Sábát, mint pihenőnap: a Sábát jelentősége a zsidó családban és a zsidó nép történetében

Fogalmak: szombat (Sábát) fogadása, szombat (Sábát) szentelés, 39 munkatiltalom, hetiszakas, prófétai szakaszok, életmentés, (Sábát) szombati előkészületek, szombati (Sábát) lakomák, szombat (Sábát) búcsúztatás

(kabalat Sábát, kidus, párását hasávua, háftará, pikuah nefes, hávdálá)

6. A zsidó étkezési szokások - Kóserság (Kásrut)

- kóser fajták: *állatok és halak, ismertetőjegyek*
- kóserolás: *hús és edények, a kóser vágás*
- kóser konyha: *tejes és húsos, berendezés*
- a kóserság jelentősége: *a családban és a közösségben*

Fogalmak: „Ne főzd a gödölyét anyja tejében,” kóser bor, főzési szabályok, tejes - húsos szétválasztása, fogyasztható húsok, egyéb étkezési törvények (jájin neszech, bisul nochri, nevelá, tréfli, sechitá, tvilat kelim, hálávi, bászári)

7. Zsidó szimbólumok és kegytárgyak

Fogalmak:

- szimbólumok: *Izrael térképe és lobogója, Függetlenségi Nyilatkozat, Dávid csillag*
- kegytárgyak: *imaszíjak, imalepel, szemléltetőrajtok, ajtóra helyezett pergamentekercs, Tóratekercs és tartozékai, a fejfedő, hanukai gyertyatartó, kosszarvból készült kürt, serleg, naptár, illatos fűszer, pálmaág, kalács, (kalács)takaró, Szent könyvek, (tfilin, tálit, cicit, mezuzá, kipá, hánukiá, sófár, szidur, máhzor, luách, beszámim, luláv, bárhesz, bárhesztakaró, Tánáh)*

8. A zsinagóga és kialakulása

- Pusztai Szentély (Miskán): *forrása, terve, kivitelezője, berendezési tárgyak*
- Jeruzsálemi Szentély: *építői, helye, célja és funkciója, történelmi háttér*
- Zsinagóga: *célja és funkciója, berendezési tárgyai, tisztviselői, művészete, a zsinagóga, mint közösségi központ*

Fogalmak: oltár, gyertyatartó, Frigyszekrény, Tóraolvasó asztal, emelvény, a közösség és az előimádkozó helye, (bét hámidás, bét kneszet, mizbéách, menóra, áron, sulhán, bimá, ezrát násim, minján, á mud)

9. A zsidó közösség és a zsidó otthon

- közösségi élet: *jótekonyság, közösségi ima*
- családi élet: *vendégfogadás, szemérmesség, tisztasági törvények*

Fogalmak: jócselekedetek, adomány, közösségi ima, szemérmesség, rituális tisztasági előírások a családban (gemilut hászádím, cedáká, tfilá becibur, cniut, táhárát hámis páchá)

10. A zsidó élet körforgása

- születés: *Körülmetelés (brit milá), névadás, az elsőszülöttek megváltása, a zsidó név jelentősége*
- búcsúzás: *halál és temetés*

Fogalmak: körülmetelés, temető, sírkő, temetés (brit milá, bét háhájim, mácévá, kvurá)

11. A zsidó esküvő

- párválasztás: *szabályok, felkészülés az esküvőre*
- esküvő: *szabályok és szertartások, a résztvevők és feladataik*
- házasságlevél: *szabályai szerkezete, tartalma*

Fogalmak: rituális fürdő, eljegyzés, gyűrűátadás, házasságlevél, vőlegény, menyasszony, tanuk, férj, feleség, házi béke, válólevél

(mikve, éruszin, kidusin, „háré át mekudest li...”, ketuvá, hátán, kálá, édim, éset is, slom bájit, get)

12. Gyász és böjt

- közösségi gyász: *böjtnapok (Gedáljá, Tévé 10., Támuz 17., Áv 9.), Jom háSoá*
- egyéni gyász: *a temetés és a gyász szabályai*

Fogalmak: böjt, Szentély pusztulás, a halott előkészítése a temetésre, gyász, halálozási évforduló, gyászbeszéd (com, hurbán, táhára, kádis, jórcájt. heszped)

13. A zsidó nép gyökerei

- ősatyák: *történetük, szerepük a zsidó nép formálásban, leszármazottaik*
- ősanák: *történetük, szerepük a zsidó nép formálásban, leszármazottaik*
- a zsidó törzsek: *kialakulásuk, a lévi törzs szerepe*

Fogalmak: Ősapák, ősanák, kohániták, leviták, izraeliták (Ávot, imáhot, Kohén, Lévi)

14. A zsidó nép őstörténete

- Egyiptom: *a fogság évei*
- Exodus: *a kivonulás története, kinyilatkoztatás, néppé válás*
- vándorlás: *negyven év a sivatagban, fontos események*

Fogalmak: egyiptomi fogság, a tíz csapás, kivonulás Egyiptomból, kinyilatkoztatás, manna (gálut micráim, jeciát micrájim, Mátán Torá, mán)

15. A parancsolatok (micvák)

- a micvák besorolása: *A tórai és rabbinikus parancsolatok, parancsoló és tiltó micvák*
- a micvák jelentése: *kapcsolat Isten és ember között, a micvák, mint a zsidó élet formálói*

Fogalmak: 613 parancsolat, a Tóra áldásai (tárjág micvot, birkát háTorá)

16. Honfoglalás

- Józsuá: *a zsidó nép új vezetője, a Szentföld meghódítója*
- a hódítás: *a kánaáni népek, az ország felosztása, a bírák kora*

Fogalmak: Jerikó, Jordán, Simon, filiszteusok, békeajánlat és háború (Jerichó, Járden, Simson, plistim)

17. A zsidó nép vezetői

- Kohén: *kötelességei és jogai egykor és ma*
- király: *kötelességei és jogai, Saul, Dávid, Salamon*
- próféta: *a közvetítő Isten és ember között, a próféták szerepe az ókori izraeli társadalomban*
- Messiás: *elképzelések a megváltás koráról*

Fogalmak: a kohén öltözete, áldozatok, Juda és Izrael, próféta (kehuná, trumá, hosen, urim vetumum, cic, korbánót, Jiszráel Jehudá, návi)

18. Nők a Bibliában

- özanyák: *történetük, szerepük*
- Sifrá és Puá: *történetük, szerepük*
- prófétanők: *történetük, szerepük*

Fogalmak: Debóra, (Dvorá), Mirjám, Eszter

19. A szent iratok

- Zsoltárok: *kialakulásuk, a liturgiában betöltött szerepük*
- az öt tekeres: *kialakulásuk, a liturgiában betöltött szerepük*
- Jób: *a történet üzenete a zsidó gondolkodásban*

Fogalmak: Zsoltárok könyve, Prédikátor könyve, Sirmak könyve, Az öt tekeres (Tehilim, Kohelet, Échá, hámes Megilot)

20. Vallási törvények (A háláhá)

- a zsidó törvénykezés: *a fontosabb jogforrások*
- a zsidó jog fejlődése: *korszakok, jelentős személyek*
- a zsidó etika: *a zsidó etika jellegzetességei*

Fogalmak: Szóbeli Tan, vallási bíróság (torá sebáálpe, Sulhán Áruh, bét din)

21. Zsidó filozófia

- Maimonidész élete
- Maimonidész, mint rabbi, filozófus és orvos
- Maimonidész munkássága, új gondolatai

Fogalmak: 13 hitágazat (jud-gimel ikárim)

22. Az ima

- az imakönyv: *felépítése, fontosabb részei*
- imák: *kialakulásuk, időpontjaik*
- áldások: *típusok és szabályok*

Fogalmak: Főbb imádságok, Az imák elnevezései (Smá, Smone eszré, Sáchárit, Minchá, Árvit)

23. Rabbiniikus tevékenység Magyarországon

Egy magyarországi rabbi élete és munkássága.

24. Izrael földje (Erec Jiszráel)

- Izrael a térképen: *földrajzi elhelyezkedés, régiók*
- Izrael szentsége: *források, az országhoz kötődő előírások, a letelepedés micvája*
- a modern Izrael Állam: *kialakulása, jelentősége a zsidó nép életében*

Fogalom: Emlékezés napja, Függetlenség napja, Jeruzsálem napja
(Jom háZikaron, Jom háÁcmáut, Jom Jerusálájim)